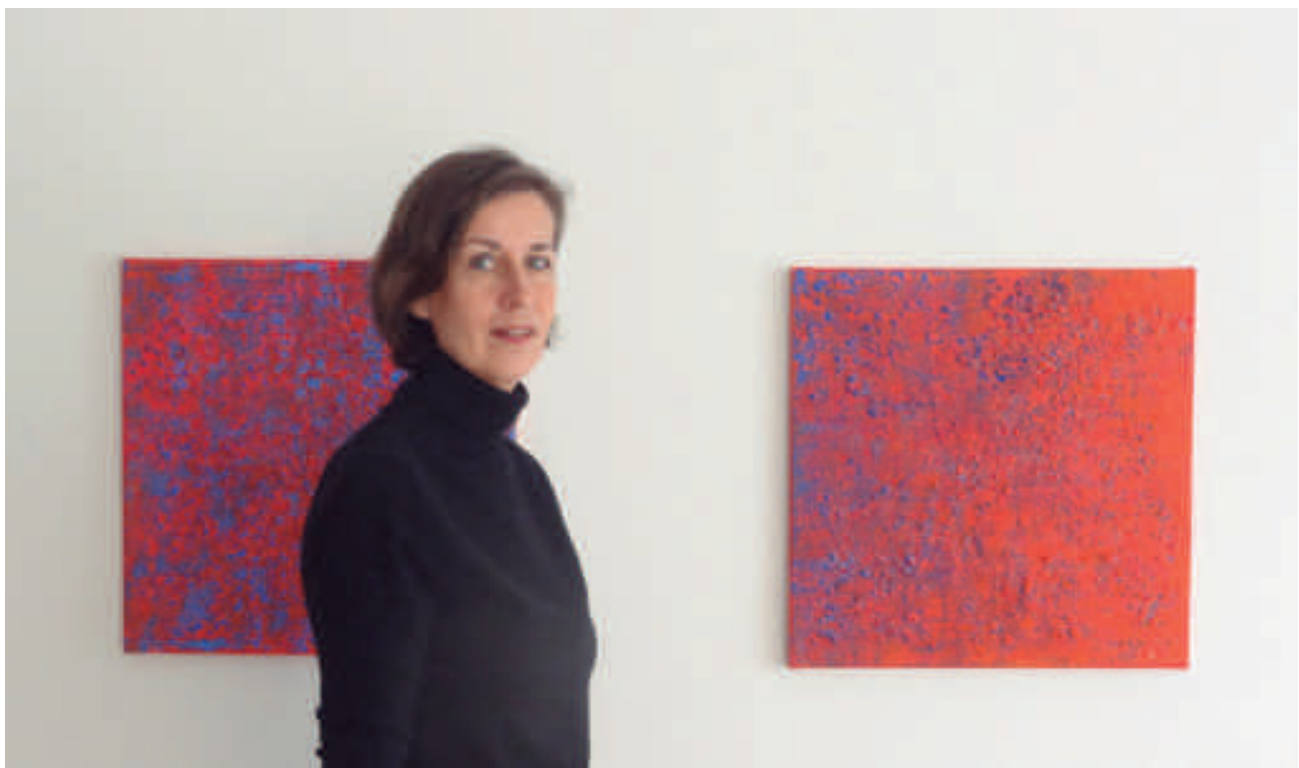

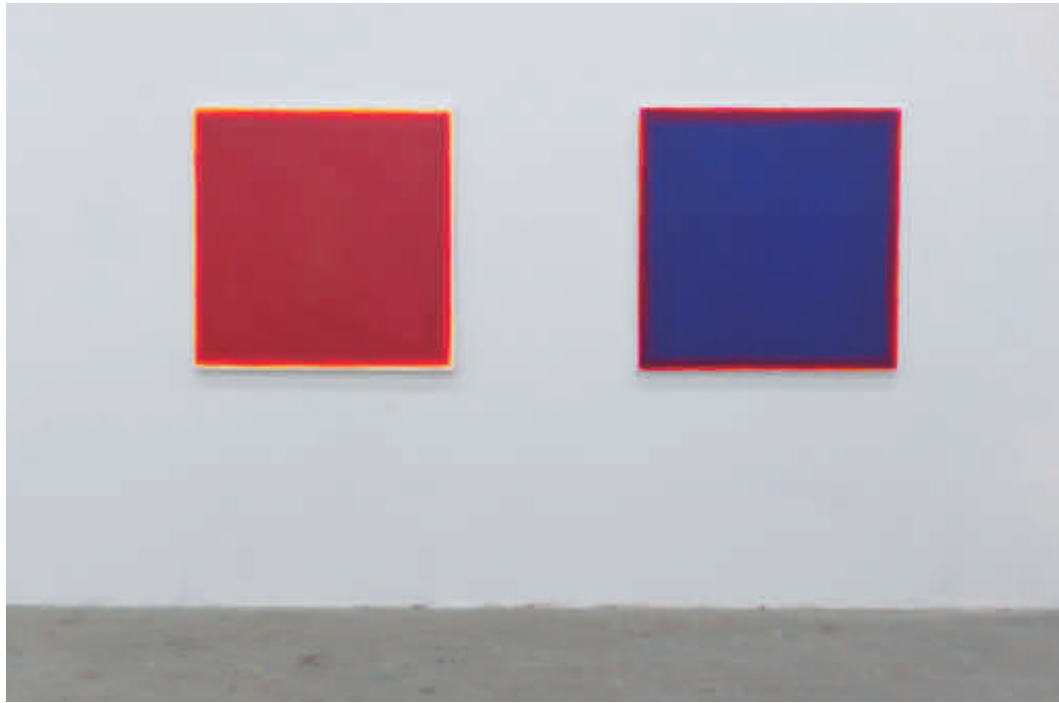
In het starcke licht

De kleuren zijn stil vandaag, wat teruggetrokken in het grijze winterlicht. We gaan vanzelf ook zachter praten, een beetje afwachtend. We hebben het over wat Rembrandt schreef bij een schilderij dat hij als geschenk aan Huygens stuurde: *hangt dit stuck op een starck licht en dat men daer wijt ken afstaen soo salt best voncken*. Ook Martha Scheeren stelt voorwaarden aan de omstandigheden waaronder we naar haar werk mogen kijken. Ze zoekt naar een goede en liefst natuurlijke belichting in een expositieruimte, Rembrandt heeft gelijk: de kleuren hebben licht nodig. Gelukkig duurt het vandaag niet lang voor de zon doorbreekt. Gefilterd door de plasticfolie waarmee ze de ramen van het voormalige winkelpand tegen pottenkijkers heeft afgesloten blijft binnen precies de juiste sterkte licht over, in een rustige, gelijkmatige verdeling. Haar schilderijen komen erin tot leven, ze zweven, stralen. Kleuren houden van licht.

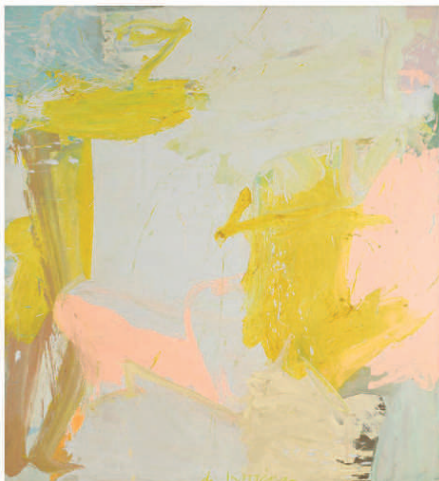
Voor Plato's grot: wie lopen daar?

Gerrit Hoogstraaten ontmoet Martha Scheeren

Martha Scheeren, acryl op doek, 100 x 100 cm, 2013

Wat Rembrandt aan Huygens schreef staat geciteerd in een artikel van Rudi Fuchs voor *De Groene Amsterdammer*. Martha heeft het me toegestuurd ter voorbereiding op ons gesprek. Het stuk was al ter sprake gekomen bij onze eerste kennismaking,

'Rosy Fingered dawn at Louse point', 1963

Rembrandt van Rijn, 'Het Joodse bruidje', 1665

een paar weken hiervoor. Het was haar antwoord geweest op mijn eerste associatie bij haar werk. De gloed die voor het Rood en Blauw hangt waarmee ze haar website opent had mij, niet zozeer door de kleuren ervan maar door het feit dat die licht uitstraalden, onmiddellijk aan een schilderij van Willem de Kooning doen denken.

Rozevingerige dageraad heeft De Kooning dat schilderij genoemd, in het Engels *Rosy-Fingered Dawn at Louise Point*. Ik zag het voor het eerst in 1985, bij *La Grande Parade*, de tentoonstelling samengesteld door Edy de Wilde bij zijn afscheid van het Stedelijk Museum. Het hing op een prachtige plek, in mijn herinnering al zichtbaar zodra je bovenaan de marmeren trap was. Maar het schilderij zelf was niet het eerste dat ik ervan zag, dat was het roze licht dat ervoor hing en dat ik zo goed kende van de ochtendwandelingen die ik als kind met mijn vader in de bossen maakte. De zon die nog maar net boven de horizon komt, het stille glinsteren van dauw in spinnenwebben, het voorzichtig wegsmelten van dunne laagjes rijp op ragfijne takjes, de zachte gloed boven de bloeiende hei: precies dat licht hing voor dat schilderij.

Bij Rembrandts *Het joodse bruidje* staat het echtpaar in een *spotlight*, zoals je ze op een toneel zou zien. Maar het ware wonder van dat schilderij, schijft Rudi Fuchs, is dat het licht zo vol gloed zit. Rembrandt bereikte dat effect onder meer door de manier waarop hij de mouw van de man schilderde, de verf ligt daar in een soort gouden schilfers bovenop, waardoor het doek uit zichzelf gaat glanzen.

‘Fuchs heeft daar veel meer over geschreven,’ vertelt Martha me. ‘Hij heeft het licht bij Rembrandt en andere Europese schilders vergeleken met het licht dat we zien bij de abstract-expressionistische schilderijen van moderne Amerikaanse kunstenaars, waar ik me nauw mee verwant voel. En daarom vond ik het zo leuk dat jij bij mijn werk meteen aan Willem de Kooning moest denken. Rudi Fuchs heeft iets gezien en beschreven wat hem een specifiek verschil deed opmerken. In tegenstelling tot Rembrandt, die zijn verf in vele lagen opbouwt en daarin dus die wonderlijke gloed weet op te roepen, zie je de Amerikaanse kunstenaars juist heel dun schilderen, in hele lichte kleuren waar ze ook nog wit doorheen mengen, of waarbij ze delen van het doek wit laten zodat ook dat meesprekt in de kleur. Zo bereiken zij het effect alsof er licht uit het doek naar voren komt en daar blijft hangen, zoals je dat bij *Rozevingerige dageraad* zo mooi hebt gezien.’

Fuchs haalt in zijn artikel ook het werk van Clyfford Still aan, een tijdgenoot van Jackson Pollock. Even googelen levert afbeeldingen op die duidelijk vooruit wijzen naar het werk dat Martha maakt. Was deze, en waren andere Amerikaanse kunstenaars haar inspiratiebronnen? Of anders geformuleerd: hoe heeft zij zich ontwikkeld tot de kunstenaar die ze nu is?

De vraag is iets te kort door de bocht. We zijn ons gesprek ook maar zomaar middenin begonnen, realiseren we ons. We besluiten het daarom nog even te laten rusten en eerst het verhaal dat we willen vertellen wat meer structuur te geven, laag voor laag het beeld op te bouwen. Zo schilderen we samen haar portret.

Martha is geboren en getogen in Limburg, in een veilig katholiek milieu. Bij haar geen spoor van frustratie over nonnenscholen of biechtstoelen, die heeft

Clyfford Still, *Yellow*, 1951

Martha Scheeren, *acryl op doek*, 100 x 100 cm, 2013

ze zelfs nooit van binnen gezien. Er was viering, er was theater, er was schittering, er waren kroonluchters en er zwierden wierookvaten. De middelbare school, het Bisschoppelijk College, was een rijke en moderne school. Er hingen reproducties van Picasso, Pollock, Cézanne en Wagemans. Het beeld dat Martha van haar jeugd schetst is muzisch, open en oecumenisch.

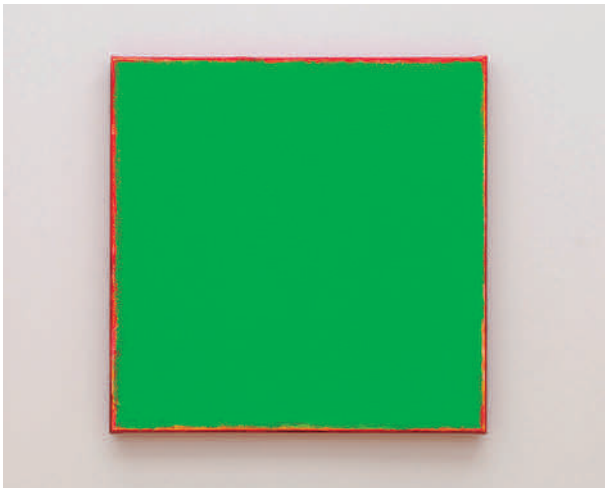
‘Tk wist als kleuter al, zodra ik ontdekte wat verf was en wat je ermee kon doen, dat het dat was wat ik wilde. Verven, met kleuren werken, iets maken waar je zelf in

Martha Scheeren, encaustiek op houten paneel, 40 x 40 cm, 2008

verwondering naar kon kijken. Ik kreeg wel commentaar op mijn kleurcombinaties, rood met groen is boerenfatsoen, maar daar trok ik me niks van aan. Op de lagere school deed ik mee aan een tekenwedstrijd en ik was zwaar teleurgesteld dat ik daar niet de eerste prijs won. Maar mijn ambitie om hiermee door te gaan was ongebroken.

Ik was anders dan de anderen, altijd aan het dromen. Ik was ook een vrolijk kind dat graag met andere kinderen speelde, maar ik had soms de rust van het alleen zijn nodig, en zo is het eigenlijk nog steeds. Ik hou de balans, maar eenzaamheid is nu eenmaal deel van je leven wanneer je hoog-gevoelig bent, om je te kunnen concentreren.’

Martha Scheeren, acryl op doek, 50 x 50 cm, 2013

Ik ben het maar eens, en ik herken het feilloos: de concentratie waarvoor je alleen moet zijn, eenzaamheid die zowel vretend als voedend is. Het hoort bij het kunstenaarschap.

‘We hadden een buurman, de schilder Harrie Martens, dat was een lokale beroemdheid. Mijn oudere zus en ik kwamen bij die mensen ook wel over de vloer maar we mochten nooit in zijn atelier komen. Dat heeft me heel nieuwsgierig gemaakt, ik wilde die geheime kamer in. Ik kende het begrip kunstenaar nog niet, maar het leek me heerlijk om de hele dag bezig te zijn met schilderen en dat idee ging niet meer uit mijn hoofd, ook al hadden mijn ouders daar grote moeite mee. Ze vonden het helemaal niks

dat ik na de middelbare school naar de Kunstacademie in Maastricht wilde. Ze waren bang dat ik zou wegzakken in het Sodom en Gomorra van die grote stad, in een poel van verderf vol seks, drank en drugs.’

‘En?’

‘Tk heb doorgezet en het is allemaal reuze meegevallen.’

Martha Scheeren, acryl op doek, 50 x 50 cm, 2014

‘En hoe was het op de academie? Kwam je daar in die geheime kamer?’
‘De opleiding was degelijk, dat is het voornaamste wat ik erover kan zeggen. Iets waar ik nog altijd heel dankbaar voor ben. Ik heb er met heel veel technieken en materialen leren werken, ik heb mijn eigen verven met pigmenten gemaakt, ik heb kortom alle bagage meegekregen die ik nodig had voor mijn reis als kunstenaar in dit leven. Collega’s van mij die hier in Amsterdam de Rietveld hebben gedaan beklagen zich weleens dat ze daar veel te weinig kennis van materialen hebben opgedaan, dat beperkt ze nog steeds. Ik zat hele dagen stilleven te schilderen. Heel ambachtelijk, door het kijken als werkwoord te ervaren en dat om te zetten in verf. Het was schilderen, schilderen en nog eens schilderen. Naschilderen wat je zag, begrijpen hoe anderen dat voor jou hadden gedaan en hoe jij dat nu ook kon doen. Een klassieke opleiding dus. De leerlingen waren gezelschap, de docenten waren de meester. Pas in het vierde jaar kwam de omslag. Er kwamen nieuwe, jongere docenten die meer de nadruk legden op zelfstandig werk. Bij mij leidde dat ertoe, van één bepaald schilderij herinner ik me dat nog heel in het bijzonder, dat de ruimte waarin ik een zittend model had geplaatst belangrijker werd dan dat model zelf. De figuur werd steeds vager en kleiner, de ruimte steeds groter en meer de aandacht opeisend, tot ik alleen die ruimte overhield. Daarmee verdween ook letterlijk het figuratieve element uit mijn werk en tot op de dag van vandaag is dat er niet in teruggekeerd.’

‘Wat ik er vooral heb geleerd, is leren zien. Kunstenaars zijn voor mij mensen met een speciaal oog, ze zien iets wat ik nog niet zie, maar door heel veel te oefenen kun je leren dat ook te zien.’

‘En nu ben je zelf iemand die anderen leert zien.’

‘Ik ben ook nog steeds iemand die kijkt, ook naar mijn eigen werk. Ik vind het heel verrassend om dat in verschillende opstellingen te zien, in verschillende ruimtes, galeries, om te ervaren hoe mijn kleuren zich daar verhouden tot hun omgeving, om te zien wat mijn werk eigenlijk doet, welk licht ze geven, welke energie ze uitstralen. Het is vaak moeilijk uit te leggen aan anderen. Soms worden mensen zelfs boos, alleen maar zo’n beetje een paar van die gekleurde vlakken naast elkaar, of een beetje klooiën met rauhfaser, dat kan mijn zoontje van zes ook, moet je dat nou kunst noemen? Nou, mijn eigen zoon heeft het geprobeerd en tot zijn grote frustratie lukt het hem dus in de verste verte niet om een zelfde effect te bereiken als ik.’

Martha Scheeren, acryl op doek, 50 x 50 cm, 2011

‘Plato’s grot!’ roep ik enthousiast, blij dat ik hier weer een mooi bruggetje heb naar het *leitmotiv* van deze serie gesprekken met kunstenaars uit Amsterdam-oost. ‘Je hebt gezien wat kleuren werkelijk zijn, nu wil je het de mensen in de grot vertellen, maar ze nemen je niet serieus.’

Martha glimlacht, nog net niet meewarig.

‘Ik heb het gelezen en ik vind het nogal een rechtlijnig verhaal, als ik het zeggen mag. Okay, ik voel me soms wel een blinde tegenover mensen die in feite zelf niks zien maar denken dat ze alles zien, dus dat klopt met wat Plato beweert. Maar wist je dat de oude Grieken zelf geen woorden hadden voor kleuren? Ze schreven niet over rood of geel of groen, maar duiden de verschillende kleuren aan met hun mate van schittering. Voor hen waren kleuren niet plat, en dat zijn ze voor mij dus ook niet.’

Nee, dat wist ik niet, dat de Grieken geen woorden hadden om kleuren aan te duiden. Blijkbaar dachten ze al in wat we tegenwoordig het trillingsgetal noemen.

Tijdens het gesprek zijn we ook voortdurend aan het kijken naar de schilderijen in Martha's atelier. Soms haalt ze er één uit haar opslagruimte en verwisselt die met één die aan de muur hangt om haar woorden te illustreren. Het valt me op hoe ze zichzelf daarbij nooit tussen mij en haar werk plaatst. We kijken samen, inderdaad, precies zoals ze het van zichzelf zegt. Het maakt het voor mij intussen soms moeilijk haar zelf scherp in beeld te krijgen. Steeds als ik denk, ha, daar is ze, staat ze net weer ergens anders, heeft ze zich in de tijd net een fractie bewogen, zoals het licht voortdurend verandert, en zich al even moeilijk vast laat leggen.

'In een aantal werken zie je ook hoe ik bezig ben met de beperkingen van de vorm van het doek, het platte vlak,' neemt ze mijn gedachten over. 'Hoe ik aan de randen iets probeer te doen met een andere kleur of een grillige lijst om de grenzen van je

Martha Scheeren, acryl achter plexiglas en hout, 50 x 50 cm, 2008

blikveld, je focus op dat vierkant of die rechthoek, als het ware op te heffen. Ik doe het in mijn recentere werk ook weer door structuur aan te brengen met korrels die een klein reliëf maken, waardoor je focus steeds een heel kleine beetje verspringt.'

'Je hebt ook een tijd daadwerkelijk de ruimte gezocht, in een ander volume. Je hebt een soort platte dozen gemaakt, ik zag er een paar op je site, die ene blauwe vind ik heel erg mooi bijvoorbeeld. Aan de randen ontstaan schaduwen die de kleuren daar donkerder maken en diepte geven. Het zijn allemaal werken uit de periode zo rond 2005, daarna heb je ze niet meer gemaakt?'

Martha Scheeren, acryl op doek, 50 x 50 cm, 2015

Martha Scheeren, acryl achter plexiglas,
50 x 50 x 10 cm, 2005

‘Dat klopt, nu je het zegt, het is wel leuk, als je langs dat werkje loopt veranderen die schaduwen ook mee, worden breder, of smaller. Maar de techniek die ik daar gebruikte, aluminium platen als bodem en een schildering achter plexiglas als deksel, gaf me te weinig voldoening. Ik vond het plexiglas te afstandelijk, ik miste de verf, ik ben teruggekeerd naar het echte schilderen. Laat mij maar de kwast hanteren, dat is toch meer mijn ding.’

Ze hangt twee gele werken naast elkaar, één uit de vroegere periode, de andere recent. In beiden schijnt de zon waar van Gogh zijn oor voor afsneed. Het eerdere werk sprak me toen ik dat op haar site zag al direct aan, maar nu we samen kijken, zie ik hoeveel levendiger het recentere werk is. Het onderstreept waar we steeds op terugkomen en waar het allemaal om draait als je naar haar kunst kijkt: leren zien.

Ik vind het een mooie afsluiting van ons gesprek. Er is nog veel meer te vertellen over alle verschillende technieken die ze voor haar werk gebruikt, maar mijn hoofd zit vol, er kan niets meer bij. Ik heb een paar mooie citaten gevonden op internet, dingen die andere kunstenaars zoal gezegd hebben over licht en kleur in hun werk, waarvan ik er tot besluit een paar aan haar voorlees. Eén ervan, een uitspraak van Kandinsky, is naar mijn idee direct van toepassing op wat Martha me over zichzelf heeft verteld.

Abstracte kunst is de moeilijkste kunst die er is. Je moet er goed voor kunnen tekenen, een fijn gevoel hebben voor kleur en voor compositie en, dit is het belangrijkste, ook een echte dichter zijn.

Als ik die woorden thuis bij het schrijven van dit artikel nog eens overlees, besef ik dat ze precies aanduiden hoe ik Martha's schilderijen heb ervaren. Als pure poëzie. De poëzie van het licht.

Bekijk het werk van Martha Scheeren op www.marthascheeren.com

© Gerrit Hoogstraaten, 9 februari 2015.